

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра економіки та фінансів

МІКРОЕКОНОМІКА

Опорний конспект та методичні рекомендації
до організації самостійної роботи
для здобувачів спеціальностей 051 «Економіка»,
015 «Професійна освіта. Економіка» та галузі знань
07 Управління та адміністрування

2022
Мукачево

УДК 330.101.542

*Розглянуто та рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол № 5 від «22» грудня 2022 р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри економіки та фінансів,
протокол № 5 від «28» жовтня 2022 р.*

M59

Мікроекономіка: Опорний конспект та методичні рекомендації до організації самостійної роботи з дисципліни «Мікроекономіка» для здобувачів спеціальностей 051 «Економіка», 015 «Професійна освіта. Економіка» та галузі знань 07 Управління та адміністрування / Укладач С.В. Нестерова. – Мукачево: МДУ, 2022. – 50 с.

Рецензент:

Пугачевська К.Й., к.е.н., доцент кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму

Опорний конспект та методичні рекомендації до організації самостійної розроблені з метою закріплення теоретичних знань і формування практичних навичок з дисципліни «Мікроекономіка». Видання доповнює навчальний матеріал, представлений у навчально-модульному середовищі Мукачівського державного університету

© МДУ 2022

Зміст

Передмова	4
Загальні положення щодо організації самостійної роботи	5
Види та методи контролю	8
Опорний конспект лекцій для самостійної підготовки	9
Завдання для самостійного опрацювання	43
Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль	48
Список рекомендованої літератури	50

Передмова

Формування висококваліфікованого спеціаліста на сучасному ринку праці потребує самостійності у проведенні аналізу, досліджень, розв'язанні виробничих ситуацій та вміння обґрунтовувати вибір у реальних виробничо-організаційних умовах господарювання підприємства.

Закріплення теоретичних основ з навчальної дисципліни «Мікроекономіка» здійснюється через одну із ефективних форм підготовки – це самостійна робота студентів протягом викладання лекційного матеріалу та розв'язання практичних завдань. Ці три складові будуть сприяти:

- закріпленню теоретичних та практичних аспектів інвестиційного менеджменту суб'єкта господарювання;
- опануванню комплексу навичок пізнання, аналізу, оцінюванню, вибору з обґрунтуванням відповідних варіантів;
- формуванню науково-дослідного та аналітичного світогляду та вмінню ефективного використання у практичній діяльності.

Мета самостійної роботи – формування самостійності у процесі вирішення поставлених проблем (чи питань), сприяння розвитку творчості та індивідуального підходу для вибору найбільш обґрунтованого варіанта дій в умовах невизначеності майбутнього.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання змістових модулів.

Успішне виконання самостійної роботи потребує певного контролю і тому пропонується перелік питань для самоконтролю та тести з даного курсу.

Самостійна робота з курсу «Мікроекономіка» вміщує:

- 1) проходження тестових завдань, представлених у навчальному модульному середовищі Moodle Мукачівського державного університету

- 2) виконання відповідних завдань (розв'язання задач та ситуацій) з поясненням вирішення і обґрунтуванням висновків прийнятого рішення на основі варіативного вибору.

Навчальний процес згідно з програмою навчальної дисципліни «Мікроекономіка» здійснюється у таких формах: лекційні та практичні заняття; індивідуальна та самостійна робота студентів; контрольні заходи.

Загальні положення щодо організації самостійної роботи

Сутність та необхідність самостійної роботи полягає в такому (рис. 1, 2):

1. Отримання теоретичних положень навчальної дисципліни (лекція – Л).
2. Закріплення теоретичних аспектів даної навчальної дисципліни щодо:
  - 2.1. Формування вмінь і навичок щодо обґрунтування вибору та прийняття управлінського рішення на основі вибору альтернативи (практичні заняття – ПЗ).
  - 2.2. Формування власного бачення на основі аналізу та дослідження основних проблем за потенційними джерелами інформаційної бази (семінарські заняття – СЗ).
3. Формування самостійності у процесі підготовки до навчальної дисципліни (самостійна робота – СР):
  - 3.1. Уміння самостійно узагальнювати та систематизувати точки зору фахівців, досвіду і власних наукових досліджень та обґрунтувати результати у процесі розробки (формування) та прийняття управлінських рішень.
  - 3.2. Уміння самостійно проводити відповідні розрахунки на основі власних чи існуючих підходів і визначення ефективності того (чи іншого) управлінського рішення або прийняття проекту.
4. Опанування існуючих методичних підходів (або власно розроблених) та проведення відповідних розрахунків (індивідуальна робота – ІР). У межах визначеного поля дослідження окремої проблеми проводиться пошук літературних та інших джерел, їх систематизація, узагальнення і обґрунтування або пропозиції найбільш доцільних систем визначення або оцінювання. На цій основі проводиться аналіз звітності підприємств, виявляються основні тенденції та визначаються пріоритети його розвитку. Крім того, на основі теоретичних знань, розрахункових даних обґрунтовуються напрями подальшого розвитку підприємства та рекомендації з удосконалення його діяльності.

У результаті вирішення запропонованих завдань студенти набувають компетенції, передбачені навчальною програмою дисципліни «Мікроекономіка»

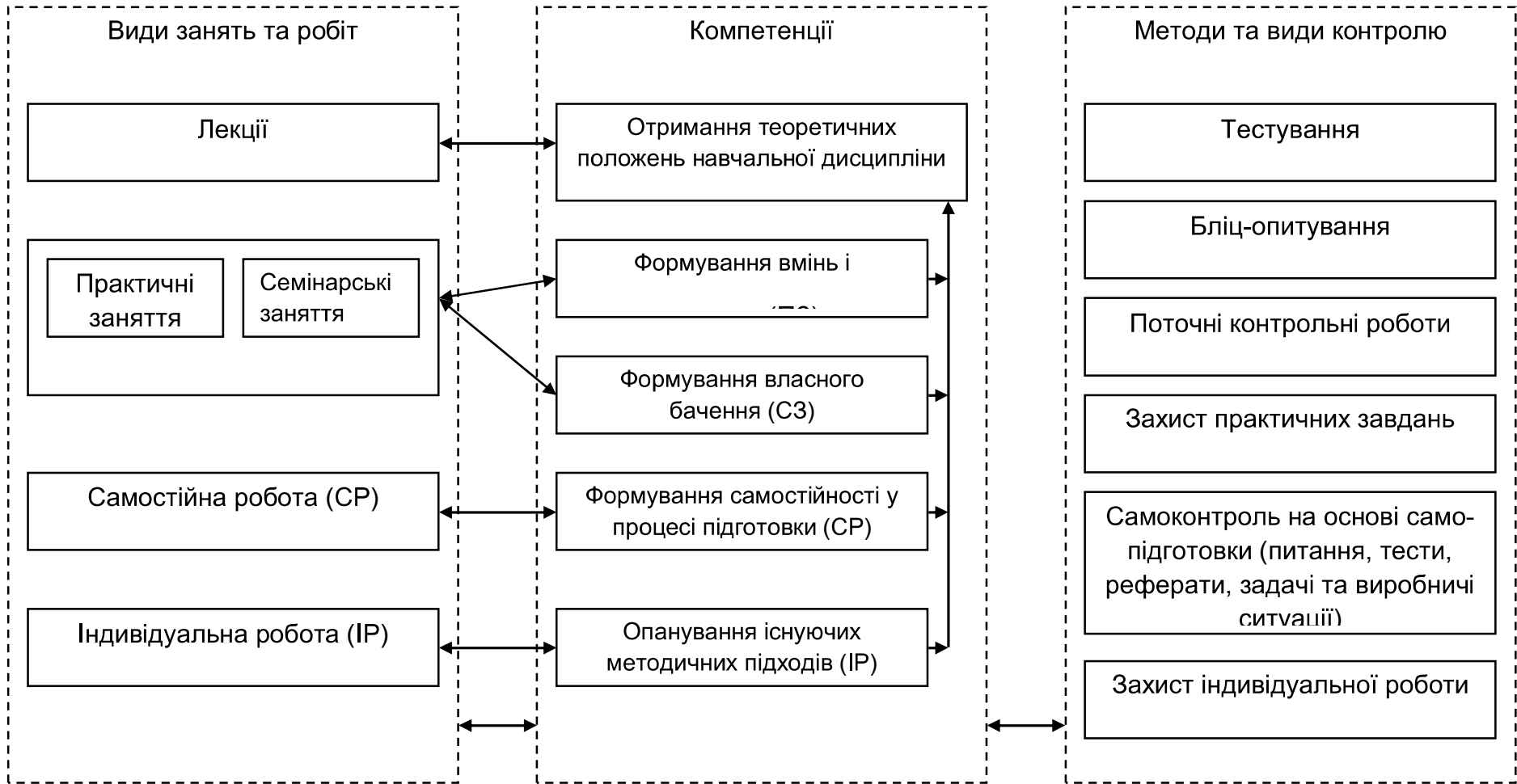

Рис. 1. Складові навчальної дисципліни

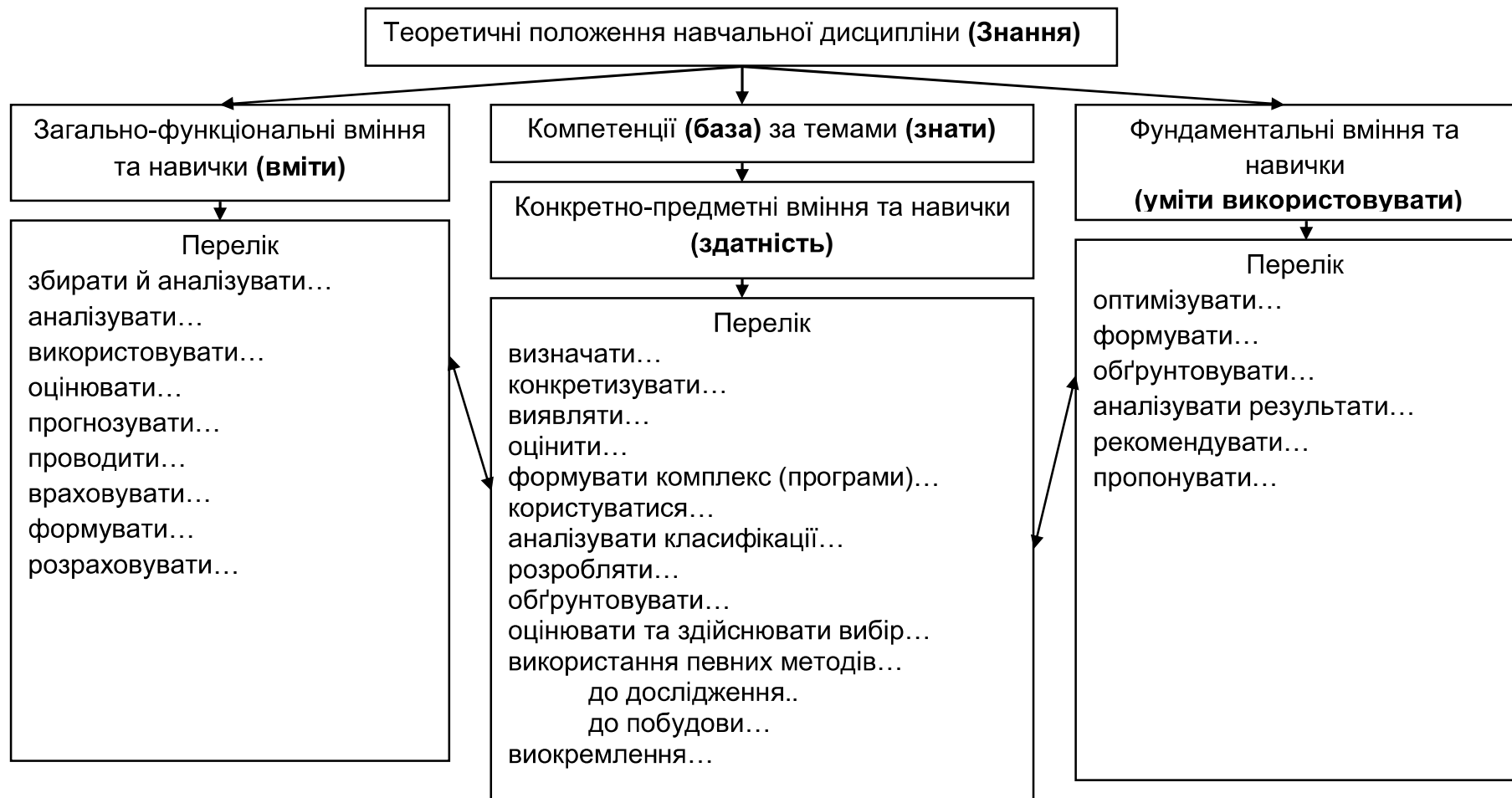

Рис. 2. Теоретичні положення навчальної дисципліни

Види та методи контролю

1. Тестування. Одним із методів контролю є тестування, яке спрямоване на вибір можливих варіантів у процесі, визначення сутності характеристики, факторів (чинників) впливу на те чи інше явище, дію, залежність і т. п.

Цей метод контролю може бути використано у поточному, підсумковому контролі протягом вивчення даної навчальної дисципліни.

2. Бліц-опитування полягає у скороченому варіанті відповідей (щодо дій) на конкретно поставлене питання.

3. Поточні контрольні роботи вміщують:

1) відповіді на теоретично-практичні питання щодо аналізу, виявлення, оцінки та обґрунтування методів зниження впливу на ринкову ситуацію;

2) розв'язання задач щодо обґрунтування доцільності прийняття того чи іншого рішення в умовах ринкового середовища;

3) вибір однієї або декількох правильних відповідей із запропонованих альтернатив на поставлені запитання.

4. Захист практичних завдань. Після проведення відповідних розрахунків з кожного практичного завдання (чи відповідної ситуації) на основі мети та обґрунтованого вибору найкращого варіанта (зроблено висновок) студент захищає його викладачу. Цей захист вміщує: знання щодо проведення розрахунків; теоретичних аспектів; обґрунтування проведеного вибору альтернативи на основі системи показників.

5. Самоконтроль на основі самопідготовки. При самостійній роботі щодо підготовки до практичних занять, поточного модульного контролю, заліку, іспиту студент повинен самостійно:

1) знайти джерела інформації з даної навчальної дисципліни (з конкретних питань);

2) опрацювати відповідні джерела, систематизувати та узагальнювати досліджувані питання для підготовки до усіх видів контролю;

3) розв'язувати запропоновані задачі та виробничі ситуації на основі методичного підходу, який буде визначатися студентом самостійно;

4) відповідати на тести за усіма темами;

5) писати реферати (перелік тем пропонується) на основі дослідження інформаційних джерел.

Усі завдання для самостійної підготовки наведено у навчальному модульному середовищі Moodle Мукачівського державного університету.

Для полегшення сприйняття навчального матеріалу пропонується опорний конспект, у якому за допомогою методів візуалізації представлені основні теми навчальної програми курсу.

Опорний конспект лекцій для самостійної підготовки

Об'єкт вивчення економічної науки

Вітчизняна концепція

Виробничі відносини – такі, що виникають між людьми в процесі виробництва (обміну, розподілу, утилізації тощо) товарів та надання послуг

Західна концепція

Процес задоволення безмежних потреб людини за допомогою обмежених ресурсів

Складові економічної науки

Макроекономіка

- вивчає економічні явища і процеси країни, що належать до економіки в цілому. Об'єктом вивчення є узагальнені показники по всьому господарству, такі як: національне багатство, валовий внутрішній продукт, загальна кількість грошей у обігу та ін.

Мікроекономіка

- вивчає економічні процеси, явища і відносини на рівні підприємства, фірм і окремих підприємців. У центрі уваги знаходяться виробники та споживачі, прийняття ними рішень щодо обсягів виробництва, продажів, покупок, споживання, цін, витрат, прибутку

Структура економічної науки

Фундаментальні науки

- Політекономія
- Загальна економічна теорія управління виробництвом
- Мікроекономіка
- Макроекономіка
- Мезоекономіка
- Мегаекономіка

Галузеві прикладні науки

- Економіка промисловості
- Економіка будівництва
- Економіка сільського господарства

Функціональні (міжгалузеві науки)

- Економіка підприємства
- Маркетинг
- Менеджмент
- Фінанси та кредит
- Ціноутворення

Складові економічної науки

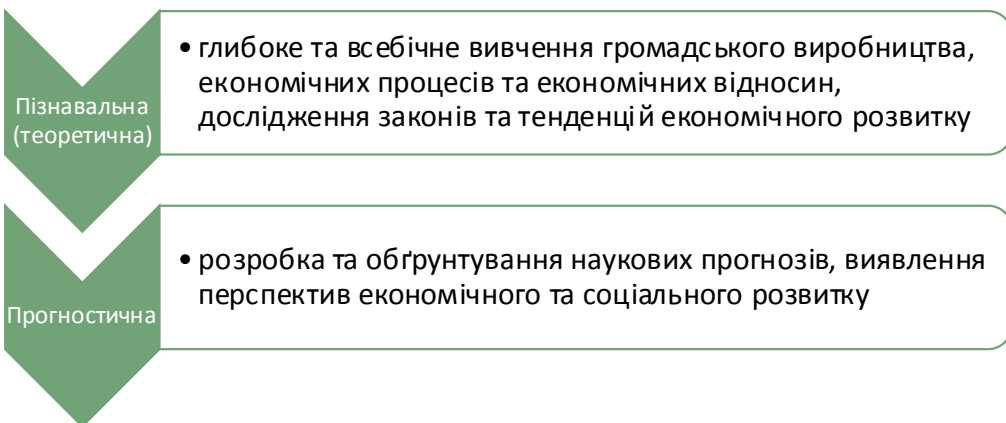
Мезоекономіка

- вивчає окремі галузі й підсистеми національної економіки (агропромисловий комплекс, військово-промисловий комплекс, територіально-економічні комплекси, спеціальні економічні зони і т.п.)

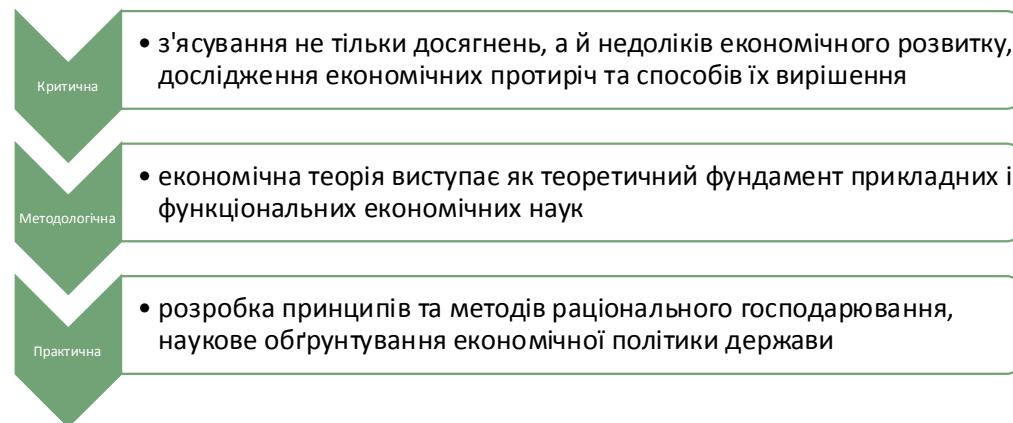
Мегаекономіка

- вивчає закономірності функціонування світової економіки як результату взаємодії усіх національних господарств

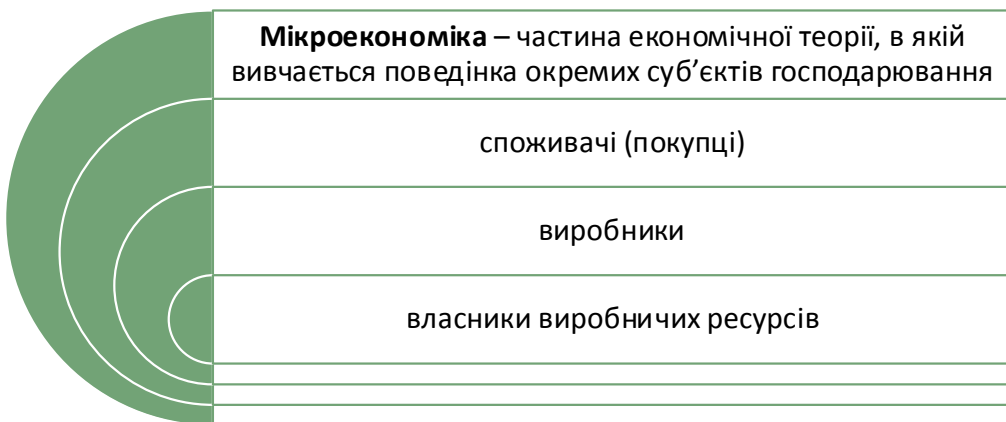
Функції економічної науки

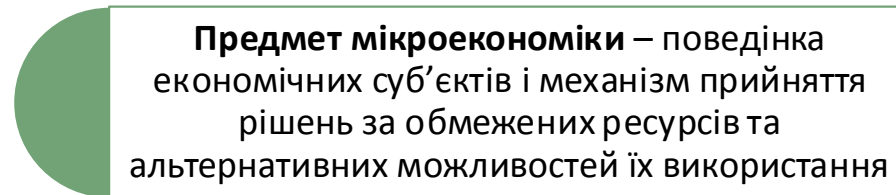
Функції економічної науки

Предмет мікроекономіки

Предмет мікроекономіки

Поведінка економічних суб'єктів вивчається на етапах:

- під час визначення цілей та ресурсів, необхідних для їх досягнення;
- під час прийняття рішень стосовно ефективного використання наявних ресурсів для досягнення обраних цілей

Основні проблеми мікроекономіки

Що виробляти?

- Які саме продукти виробляти в умовах обмеженості ресурсів, та у яких кількостях

Яким чином виробляти?

- Мета високоорганізованого суспільства – використати наявні ресурси таким чином, щоб принести максимальне задоволення всім членам суспільства

Основні проблеми мікроекономіки

Для кого виробляти?

- Розподіл між громадянами доходу, який може бути витрачений, залежить від рішень, спрямованих на поступлення, податки та державні трансферти

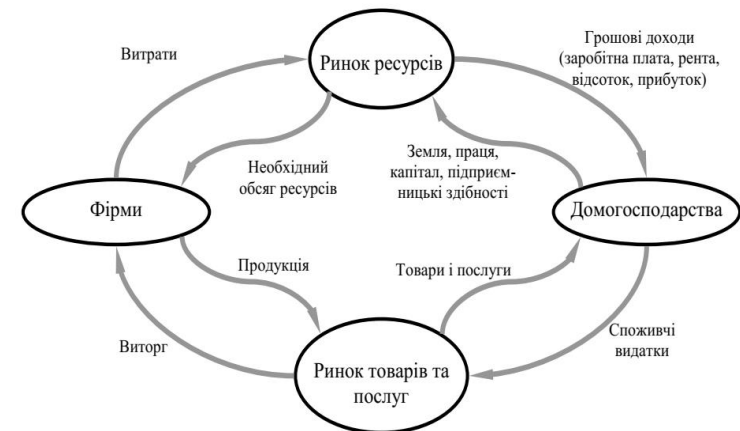
Коли будуть спожиті ресурси/вироблені блага?

- Прийняття рішення – яку частину використовувати (спожити) зараз, яку пізніше. *Дилема: заощадження (інвестиції) чи споживання*

Суб'єкти економічних відносин на мікрорівні

- **Домогосподарства** – економічні одиниці, що складаються з одного або більше осіб, які ведуть спільне господарство, забезпечують економіку ресурсами і використовують зароблені при цьому кошти на поточне споживання товарів та послуг і заощадження з метою задоволення своїх потреб
- **Підприємства (фірми)** – будь-які господарюючі суб'єкти, що займаються виробничим споживанням ресурсів та виробництвом товарів та/чи послуг з метою отримання прибутку
- **Держава** – сукупність органів влади, що є регулятором та координатором економічного життя країни

Кругообіг ресурсів, продуктів і доходів

Становлення мікроекономіки

I етап (1845-1890) – закладення підвалин

- **Г.Госсен** – уперше використав психологічний фактор аналізу економічної поведінки суб'єктів господарювання і сформулював закони задоволення потреб людини
- **К. Менгер, Ф.Візер, О. Бем-Баверк** («австрійська школа») – відкрили принцип граничної корисності й запропонували кількісний (кардиналістський) підхід до її вивчення
- **Дж. Б. Кларк** («американська школа») – висловив думку щодо застосування принципу граничної корисності не лише щодо предметів споживання, але й стосовно факторів виробництва (трансформація ТГК у теорію граничної продуктивності факторів виробництва)

Становлення мікроекономіки

II етап (1890-1933) – окрема галузь економіки

- **А. Маршалл** – автор фундаментальної праці «Економікс» (1890) – запропонував компромісний варіант визначення ціни – граничною корисністю та витратами виробництва; сформулював закон попиту та пропозиції; досліджував мотиви поведінки суб'єктів господарювання
- **У.-С. Джевонс, Ф. Еджворт, Л. Вальрас, В. Парето** - («математична школа») – запропонували якісний (ординалістський) підхід до визначення граничної корисності та обґрунтували теорію загальної економічної рівноваги, описували ринок як замкнену систему жорстких кількісних взаємозалежностей

Становлення мікроекономіки

III етап (1933-сьогодення) – нові відкриття

- **ефект доходу і заміщення** - Є. Слуцький, Дж. Хікс, П. Самуельсон
- **теорія недосконалої конкуренції** - Дж. Робінсон
- **теорія монополістичної конкуренції** – Е. Чемберлен
- **теорія ігор** - Дж. Неш, О. Моргенштерн, Дж. Фон Нейман
- **теорія транзакційних витрат** – Р. Коуз
- **теорія суспільного вибору** – Дж. Б'юкенен
- **теорія контрактів** – О. Вільямсон

Методи мікроекономічних досліджень

Метод – сукупність принципів, засобів та прийомів пізнання суті економічних процесів

Загальнонаукові методи:

- діалектичний
- позитивний
- нормативний
- абстракція
- індукція/дедукція
- аналіз/синтез

Спеціальні методи:

- економіко-математичного моделювання
- експерименту

Методи загальнонаукові

Діалектичний

- націлює на виявлення глибинних причинно-наслідкових зв'язків, внутрішніх протиріч як джерела рухомої сили розвитку всіх явищ природи, суспільства та мислення

Метод наукової абстракції

- полягає у уявному відстороненні в процесі пізнання від несуттєвих сторін в економічних процесах та явищах, що досліджуються і виокремлення в них суттєвого, типового та такого, що постійно повторюється

Методи загальнонаукові

Аналіз

- Метод наукового пізнання, який полягає в уявному або реальному розчленуванні цілого (об'єкта дослідження) на складові та виділення окремих сторін, властивостей, зв'язків

Синтез

- *зворотний процес* – уявне відтворення цілого з його частин і дослідження їх у взаємозв'язку та взаємодії в цілісності та єдності

Методи загальнонаукові

Індукція

- Хід дослідження від окремих *фактів* до загальних висновків і узагальнень

Дедукція

- забезпечує перехід від загальних висновків та положень до локальних

Методи спеціальні

Економіко-математичні методи

- комплекс дисциплін на стику економіки та математики, які забезпечують застосування математичного апарату, математичних залежностей для визначення, розрахунку економічних показників

Метод експерименту

- вивчення дослідження економічних явищ та процесів шляхом їх відтворення, моделювання у штучних та природних умовах

Нормативна і позитивна теорія

Позитивна теорія (аналіз)

- оперує формулюванням знань про економіку, категоріями та законами розвитку економічного середовища на основі опису і систематизації факторів, досвіду ринкових відносин і т. ін. – «якщо... то...»
- описує залежності між факторами
- НЕ ОЦІНЮЄ «ДОБРЕ-ПОГАНО»

Нормативна і позитивна теорія

Нормативна теорія (аналіз)

- здійснює аналіз практичної діяльності людини, що базується на принципах максимальної ефективності
- в рамках нормативного аналізу використовуються конкретні оціночні міркування,
- спрямований на вироблення рекомендацій, які сприяють досягненню певної мети

Особливості мікроекономічних досліджень

Принцип економічного атомізму

основну увагу приділено вивченню не цілої економіки країни, а окремих економічних одиниць («атомів»), які самостійно приймають економічні рішення

Особливості мікроекономічних досліджень

Принцип економічного раціоналізму

опора на постулат щодо раціональності поведінки економічних суб'єктів. Порівняння ними вигід від своїх дій з витратами для досягнення цілей

Особливості мікроекономічних досліджень

Принцип граничного підходу (маржиналізм)

прийняття рішень в динаміці, отже вивчення не стільки кінцевих результатів, скільки наслідків проміжних дій: через розрахунок граничних витрат, граничної корисності і т.п.

Особливості мікроекономічних досліджень

Принцип функціонального підходу (функціональний аналіз)

спочатку виділяється потрібна характеристика (критерій), потім розпочинається дослідження факторів, що впливають на неї

Особливості мікроекономічних досліджень

Принцип рівноважного підходу

пошук та вивчення такого стану економічних явищ, який характеризується відносною стабільністю. Рівновага може бути *стійкою* та *нестійкою*

Благо як елемент мікроекономічних досліджень

Благо – все, що здатне задовольняти потреби суб'єктів економіки, приносити користь

Вільні блага:

- такі, що споживаються шляхом простого привласнення

Економічні блага:

- такі, що споживаються шляхом купівлі продажу

Суспільні блага:

- такі, що не можуть бути запропоновані споживачеві на ринку індивідуально: наприклад, оборона

Благо як елемент мікроекономічних досліджень

Благо – все, що здатне задовольняти потреби суб'єктів економіки, приносити користь

Довгострокові:

- автомобіль
- підручник

Одноразові:

- продукти харчування

Теперішні

Майбутні

Благо як елемент мікроекономічних досліджень

Благо – все, що здатне задовольняти потреби суб'єктів економіки, приносити користь

Взаємозамінювані (субститути):

- автобус → тролейбус → трамвай

Взаємодоповнювані (комплементи):

- автомобіль та бензин
- стіл та стілець

Ресурси як елемент мікроекономічних досліджень

Економічні ресурси (фактори виробництва) – елементи, які використовують для виробництва економічних благ

Праця

- доцільна діяльність людини, спрямована на видозміну предметів природи для задоволення своїх потреб

Капітал

- засоби виробництва, створені людиною у попередніх виробничих процесах (реальний) та кошти, спрямовані на придбання інвестиційних ресурсів (грошовий)

Ресурси як елемент мікроекономічних досліджень

Природні ресурси

- ті групи предметів, що раніше не піддавались обробці / сили природи, які використовують у виробничому процесі

Підприємницькі здібності

- особливі здібності окремих людей свідомо йти на ризик, мобілізацію, організацію і творче використання ресурсів заради отримання прибутку

Інформація

- сфера інформаційних послуг, довідкової інформації, комп'ютерний програмний продукт

Властивості ресурсів

Обмеженість

- неможливо одночасно задовольнити усі потреби в ресурсах – отже, необхідним є їх ефективне і раціональне використання

Взаємозамінюваність (субституціональність)

- до певної міри одні ресурси можна замінити іншими

Взаємодоповнюваність (комплементарність)

- ефективне використання кожного ресурсу можливе лише за умови певного співвідношення між ними

Проблема вибору

Економічний вибір – вибір найкращого з альтернативних варіантів, який забезпечує максимальне задоволення потреб при даних витратах

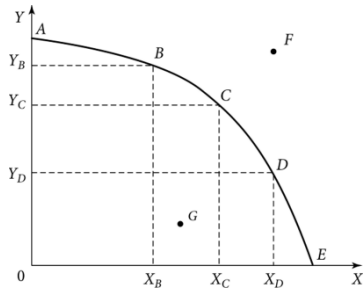
Альтернативна вартість вибору – кращий з варіантів, яким необхідно поступитись заради вибору

Наслідком обмеженості ресурсів є конкуренція за право їх використання, тобто конкуренція між окремими альтернативними цілями використання ресурсу

Межа виробничих можливостей

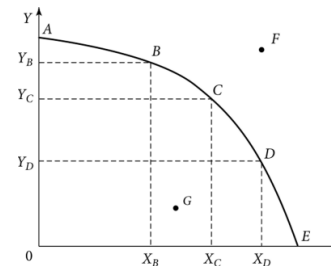
Крива виробничих можливостей – геометричне місце точок, що показують комбінацію кількісних значень двох благ, які могли би бути вироблені за умов повного і ефективного використання всіх наявних ресурсів

благо Y
(засоби виробництва)

благо X
(предмети споживання)

Межа виробничих можливостей

Альтернативна вартість
засобів виробництва при переході
B → C

$$\Delta Y / \Delta X$$

$$\text{де } \Delta Y = Y_B - Y_C$$

$$\Delta X = X_C - X_B$$

т. G – в економіці є або недовикористані ресурси, або вони використовуються неефективно

т. F – поза межами можливості країни, рівень виробництва недосяжний при заданому рівні виробничих потужностей

G → D рух до такого стану, при якому є можливість виробити більше предметів споживання, водночас збільшуючи випуск засобів виробництва

Закон зростання альтернативних витрат

- *під час руху вздовж кривої виробничих можливостей праворуч- униз, змінюючи тим самим структуру виробництва на користь збільшення продукту X, доводиться дедалі більше залучати порівняно малоефективні для його виробництва ресурси*
- за умов повного використання наявних ресурсів альтернативні витрати виробництва кожної додаткової одиниці одного блага, виражені у кількості іншого блага, зростають
- одночасне збільшення виробництва обох благ з точки на кривій неможливе
- крива виробничих можливостей матиме вигляд прямої лінії, якщо використовується один ресурс, або різні ресурси використовуються в однакових пропорціях

Властивості кривих трансформації

- **спадний характер** – збільшення виробництва одного блага обов'язково супроводжується зменшенням виробництва іншого
- **опуклий характер** – зростання жертви з боку виробництва одного блага при кожній додатковій одиниці збільшення іншого
- **кут нахилу дотичної** до кривої трансформації виробничої можливості є **графічною моделлю альтернативної вартості**
- **альтернативна вартість одного блага відносно іншого** – це обсяг одного блага, яким необхідно поступитись у виробництві (споживанні) заради виробництва (або споживання) додаткової одиниці іншого блага за умови, що виробництво (споживання) перебуває на кривій виробничих можливостей
- **ПРИНЦИП ПОРІВНЯЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ** – **при різних варіантах виробництва перевага надається благам з меншими альтернативними витратами**

Граничний аналіз

Граничний аналіз – прийом, який використовується при прийнятті рішень стосовно максимізації чистого виграшу від певної дії. Полягає у тому, що оптимальним є рішення, при якому віддача від виробництва додаткової одиниці предметів споживання є еквівалентною відносної вартості її виробництва, вираженій в одиницях випуску тих засобів виробництва, від яких ми відмовляємось

Кращий вибір - рівність вартості альтернативи і зростання корисності

Ефективність

Ефективність

можливість використати найкращим чином те, що має суспільство у своєму розпорядженні для досягнення найкращого результату

Попит як економічна категорія

Попит – співвідношення між ціною блага та його обсягом, що споживачі хочуть і можуть купити за такою ціною

Індивідуальний попит на благо:

- Це обсяги блага, які окремий споживач бажає і має можливість, виходячи із свого фінансового стану, придбати на ринку за кожною конкретною ціною

Ринковий попит на благо:

- Складається з суми індивідуальних попитів

Категорії моделі попиту

Попит

- Набір співвідношень цін та кількостей блага за цими цінами

Обсяг попиту

- Конкретна кількість, яку споживач готовий придбати за певною ціною

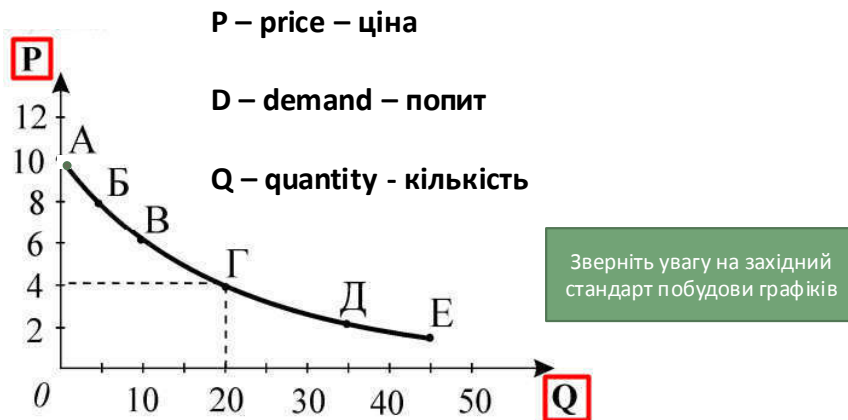
Функція попиту

- Залежність обсягу продажів певного блага від його ціни

Крива попиту

- Графічне відображення функції попиту

Графічне відображення кривої попиту

Прояви закону попиту

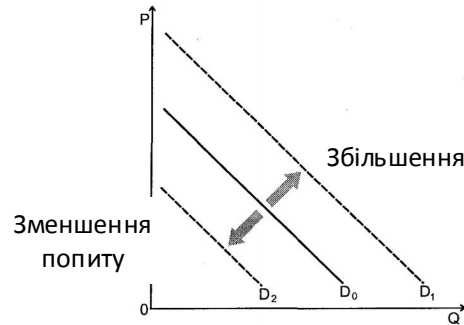
Закон попиту

Обсяг попиту спадає при зростанні ціни, і навпаки, обсяг попиту зростає при зниженні ціни

- Стосується як індивідуального попиту, так і ринкового
- Відображає вплив ціни на попит «за інших рівних умов»
- Існують винятки з закону попиту: так звані «товари Гіффена»

Зміна попиту

- Зміна попиту означає, що за кожної ціни споживачі купуватимуть більший (менший) обсяг блага при зміні інших факторів, окрім ціни

Зміна попиту – зсув кривої
Зміна обсягу попиту – рух на кривій

Фактори, що впливають на зміну попиту

$$D = f(P, I, T, P_s, P_c)$$

Фактори, що впливають на зміну попиту

Ціни на спряжені блага

взаємозамінні (альтернативні, субститути) блага – за певних умов можуть замінювати одне одного у процесі споживання

Зростання ціни на одне з благ приводить до **ЗБІЛЬШЕННЯ** попиту на інше, і навпаки

взаємодоповнюючі (комплементарні) блага – блага, які за певних умов можуть споживатись разом

Зростання ціни на одне з них приводить до **ЗМЕНШЕННЯ** попиту на інше, і навпаки

Дохід споживачів (споживача)

нормальні блага – блага (товари), споживання яких зростає при збільшенні доходу споживача

блага (товари) низької споживчої цінності – блага (товари), споживання яких зменшується при збільшенні доходу споживача

*«нижчі товари»
inferior goods*

нейтральні блага – блага, попит на які не змінюється зі зміною доходів споживачів

Фактори, що впливають на зміну попиту

Еластичність. Еластичність попиту

Еластичність - показник, що відображає чутливість досліджуваного фактору на зміну ціни

Еластичність попиту за ціною - відносна зміна попиту, що припадає на одиницю відносної зміни ціни

$$E_P^D = \frac{\Delta Q}{Q} / \frac{\Delta P}{P}$$

Властивості еластичності попиту

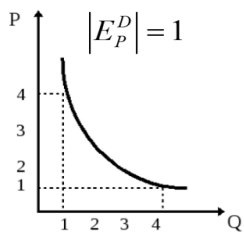
- Еластичність попиту за ціною – **від’ємна величина**
- Попит **нееластичний** за ціною, якщо 1% зміни ціни відповідає зменшення попиту менше, ніж на 1%
- Попит **еластичний** за ціною, якщо 1% зміни ціни відповідає зменшення попиту більше, ніж на 1%

$|E_P^D| > 1$ попит еластичний за ціною

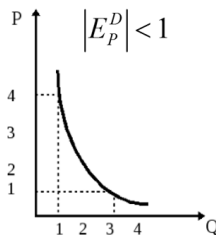
$|E_P^D| = 1$ попит одиничної еластичності за ціною

$|E_P^D| < 1$ попит нееластичний за ціною

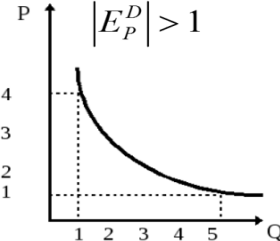
Властивості еластичності попиту

попит одиничної еластичності

попит низької еластичності

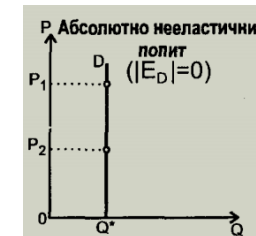
попит високої еластичності

У більшості випадків крива попиту НЕЛІНІЙНА, проте для аналітичних цілей використовують ЛІНІЙНУ

Граничні випадки еластичності

попит змінюється на кінцеву величину при нескінченно малій зміні ціни: попит дуже залежний навіть від незначних коливань ціни

попит не змінюється при зміні ціни: товари першої необхідності

Категорії моделі пропозиції

Ринкова пропозиція

- Сума обсягів блага, які окремі фірми можуть та хочуть запропонувати до продажу за кожної конкретної ціни

Обсяг пропозиції

- Конкретна кількість, яку виробники готові запропонувати за певною ціною

Функція пропозиції

- Залежність обсягу пропозиції певного блага від його ціни

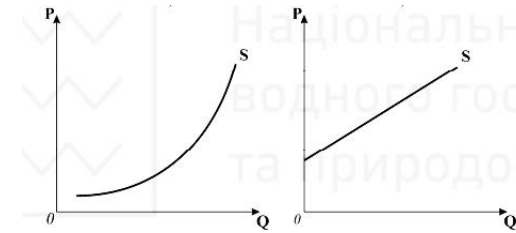
Крива пропозиції

- Графічне відображення функції пропозиції

Прояви закону пропозиції

Закон пропозиції

Обсяг пропозиції зростає при зростанні ціни, і навпаки, обсяг пропозиції спадає при зниженні ціни

Фактори, що впливають на зміну пропозиції

Ціни на ресурси

при збільшенні крива зміщується вгору та ліворуч

Технології виробництва

при покращенні крива зміщується вниз та праворуч

Кількість продавців на ринку

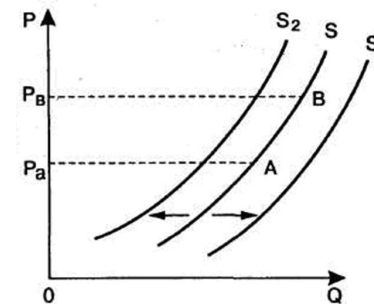
чим більше продавців, тим більше пропозиції

Податки та дотації

при позитивному впливі крива зміщується вниз та праворуч

Фактори, що впливають на зміну пропозиції

при позитивному впливі крива зміщується вниз та праворуч

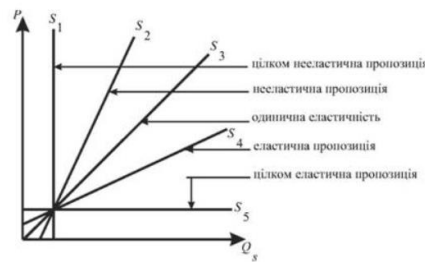
при негативному впливі крива зміщується вгору та ліворуч

Еластичність. Еластичність пропозиції

Еластичність пропозиції за ціною - відносна зміна попиту, що припадає на одиницю відносної зміни ціни

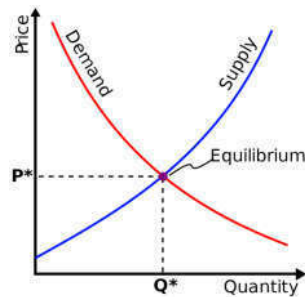
$$E_P^S = \frac{\Delta S}{S} / \frac{\Delta P}{P}$$

Графіки функції пропозиції:

Ринкова рівновага

Рівновага попиту і пропозиції – стан ринку, за якого обсяги попиту і пропозиції збігаються

$$D(P^*) = S(P^*)$$

«Хрест Маршалла»
«Ножиці Маршалла»

Відхилення не бажане ні для покупців, ні для продавців!

Ринкова рівновага

Рівновага попиту і пропозиції – стан ринку, за якого обсяги попиту і пропозиції збігаються

$$Q_D = d - D \cdot P \quad \text{рівняння лінії попиту}$$

$$Q_S = -s + S \cdot P \quad \text{рівняння лінії пропозиції}$$

Ринкова рівновага

Ціна рівноваги – ціна, за якої обсяги попиту та пропозиція збігаються

Обсяг рівноваги – обсяг попиту або пропозиції за ціною рівноваги

$$P^* = \frac{d + s}{D + S}$$

$\frac{d}{D}$ – граничний рівень ціни, для якого існує попит

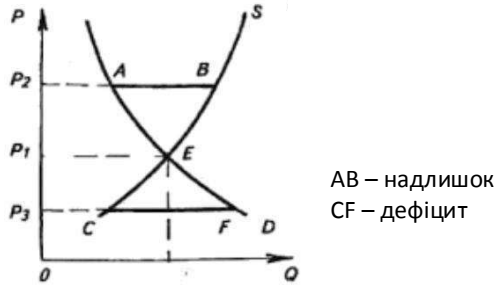
$$Q(P^*) = S(P^*) = \frac{d \cdot S - s \cdot D}{D + S}$$

$\frac{s}{S}$ – граничний рівень ціни, за якого доцільне виробництво

$$\frac{d}{D} > \frac{s}{S}$$

Ринкова рівновага

- у точці рівноваги відсутні як дефіцит, так і надлишок товарів

- за незмінності інших детермінант (окрім ціни), точка рівноваги є стійкою, і ринок завжди повертається до неї

Характер змін рівноваги при впливі нецінових детермінант «за інших рівних умов»

- Зміна попиту:**
  - якщо зростає (скорочується) попит – рівноважна ціна та рівноважний обсяг зростуть (скоротяться)
- Зміна пропозиції:**
  - якщо зростає (скорочується) пропозиція – рівноважна ціна знизиться (підвищиться), а рівноважний обсяг продукції зростає (скоротиться)
- Одновременна зміна попиту та пропозиції:**
  - якщо одночасно зростають (скорочуються) попит і пропозиція, рівноважний обсяг зростає (скоротиться), але вплив на рівноважну ціну є невизначеним:
    - рівноважна ціна зростає, якщо попит зростає в більшій мірі, ніж пропозиція
    - рівноважна ціна впаде якщо пропозиція зростає в більшій мірі, ніж попит

Вплив держави на ринкову рівновагу

Вплив держави на ринкову рівновагу

- Вплив на **цінові детермінанти**: цінові пороги
  - запровадження нижньої межі (**«підлога» ціни**) заради підтримки виробників – призводить до виникнення **надлишку**
  - запровадження верхньої межі (**«стеля» ціни**) заради забезпечення малозабезпечених верств населення товарами соціального призначення – призводить до виникнення **дефіциту**
- Втручання держави у ринкове ціноутворення вводить ринок у стан нестійкої рівноваги, яка може утримуватись лише адміністративними методами

Вплив держави на ринкову рівновагу

- Вплив на **нецінові детермінанти**: податки та субсидії
- **Податки**
  - податками можуть обкладатись як покупці, так і продавці
  - прямі податкові податки скорочують доходи споживачів → крива попиту зміщується ліворуч
  - непрямі податки на товари та послуги зменшують прибутковість продавців → крива пропозиції зміщується ліворуч
  - досягається нова рівноважна ціна (вища)
- **Субсидії**
  - субсидії покривають частину витрат виробника та дозволяють збільшити пропозицію. За [ІРУ] рівноважна ціна знизиться, а рівноважний обсяг продукції зросте

Вплив держави на ринкову рівновагу

- Основні формули для розрахунку нової ціни та нового рівноважного попиту:
- Для **відсоткового** податку:
  - коригування ціни пропозиції на величину податку A :

$$P_S = (1 - a) \cdot P_D \quad \text{або} \quad P_D = (1 + a) \cdot P_S$$
  - перерахунок нової рівноважної ціни та нового обсягу з рівності
  - крива пропозиції зміщується ліворуч, **але не паралельно**

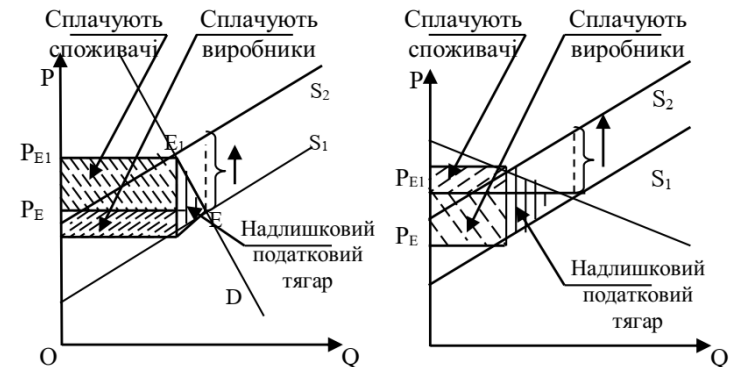
Вплив держави на ринкову рівновагу

- Основні формули для розрахунку нової ціни та нового рівноважного попиту:
- Для податку з **одиниці товару**:
  - коригування ціни пропозиції на величину податку A :

$$P_S = P_D - A$$

$$Q_S = -s + S \cdot (P - A)$$
  - перерахунок нової рівноважної ціни та нового обсягу з рівності:

$$-s + S \cdot (P - A) = d - D \cdot P$$
  - крива пропозиції зміщується паралельно ліворуч

Вплив держави на ринкову рівновагу

- Від еластичності попиту залежить, хто несе основний податковий тягар: виробник чи споживач

Вплив держави на ринкову рівновагу

- Сума податку розподіляється між споживачами та виробниками
- Сума податку включає надлишковий податковий тягар, який є чистими втратами суспільства
- У випадку **нееластичного попиту** більша частина податку сплачується споживачем
- У випадку **еластичного попиту** більша частина податку сплачується виробником, споживачі переходять на товари-субститути
- У випадку **еластичної пропозиції** більша частина податку сплачується споживачем
- У випадку **нееластичної пропозиції** більша частина податку сплачується виробником

Гіпотеза раціональної поведінки споживача

- Метою споживання товарів та послуг є задоволення потреб людини

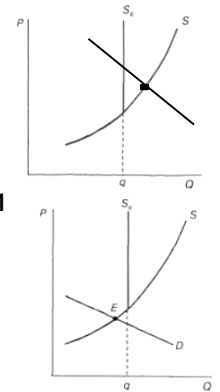
Потреба – це стан незадоволення, з якого людина прагне вийти, збільшуючи споживання благ

- Мета споживача – отримання якомога більшого задоволення від споживання певного набору благ, тобто максимізація корисності

Корисність – задоволення, яке отримує людина від споживання

Вплив держави на ринкову рівновагу

- Вплив на **нецінові детермінанти**: квоти (адміністративне обмеження обсягу пропозиції)
- **Ефективна квота**: зменшує обсяг рівноваги
- **Неефективна квота**: зберігає обсяг рівноваги

Гіпотеза раціональної поведінки споживача

- Кожна людина у процесі прийняття індивідуального рішення про витрачання свого доходу керується власними смаками та уподобаннями

Уподобання – система цінностей людини щодо благ, інших людей, оточення

- Уподобання не дорівнює вибору

Вибір – прийняття та реалізація рішень на підставі уподобань та наявних ресурсів

Гіпотеза раціональної поведінки споживача

- Аналіз поведінки споживача виходить з припущення про його суверенітет
- В основі теорії поведінки споживача лежить **гіпотеза раціональної поведінки**

- ✓ споживач знає, чого він бажає;
- ✓ може порівнювати доступні йому набори товарів;
- ✓ вибирає набір товарів, якому він віддає найбільшу перевагу

Корисність як економічна категорія

- **Кількісний (кардиналістський) підхід** до корисності передбачає, що корисність може мати кількісний вимір, тобто визначається функціонально
- **Функція корисності** показує залежність корисності від загальної кількості споживаних благ:

$$U = f(X, Y)$$

де U – рівень корисності;
 X, Y – кількості споживаних благ

Корисність як економічна категорія

Корисність – це ступінь задоволення, яке отримує людина від споживання певного блага або сукупності благ

Ординальна корисність:

- впорядкованість наборів благ за ступенем привабливості для людини. Принцип: «набір X » кращий за «набір Y » ($\langle X \rangle Y$)

Кардинальна корисність:

- вимірність корисності числом

Корисність як економічна категорія

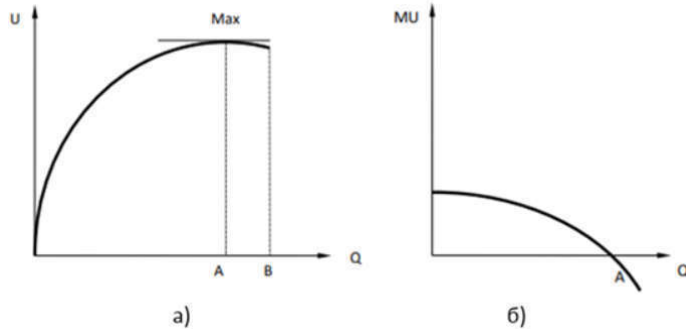
- **Сукупна корисність (TU)** – це загальна сума задоволення від споживання благ:

$$TU = f(X, Y)$$

- **Гранична корисність (MU)** – це додаткова корисність, одержана від споживання додаткової одиниці блага, або приріст сукупної корисності:

$$MU_X = \frac{\partial f(X, Y)}{\partial X}, MU_Y = \frac{\partial f(X, Y)}{\partial Y}$$
$$MU_X = \frac{\Delta TU_X}{\Delta X} \text{ для одного блага}$$

Корисність як економічна категорія

а) Графік сукупної корисності

б) Графік граничної корисності

Корисність як економічна категорія

- **Порядковий (ординалістський) підхід** до корисності передбачає можливість оцінювати тільки те, якому набору благ віддається перевага, а не кількісну різницю в корисності
- В основі ординалістського підходу лежать аксіоми:
  - порівняність для всіх можливих наборів A та B уподобань споживача
  - транзитивність у структурі переваг: $A > B, B > C \Rightarrow A > C$
  - ненасичуваність: споживач завжди надає вищий ранг тому набору, який містить більшу кількість товарів
  - монотонність: збільшення блага з додатною корисністю у наборі благ робить цей набір більш привабливим, збільшення антиблаг - навпаки

Види благ в теорії поведінки споживача

Благо з додатною корисністю

- Якщо збільшення певного блага, яке надається людині, є привабливим для неї

Благо з від'ємною корисністю (антиблаго)

- Якщо збільшення певного блага небажане для людини

Благо з прямою корисністю

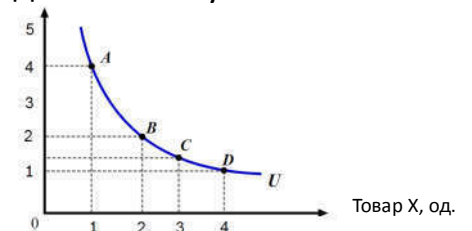
- Благо, яке безпосередньо впливає на життя людини

Благо з непрямою корисністю

- Благо, яке безпосередньо не впливає на життя людини, але використовується для виготовлення благ з прямою корисністю

Концепція кривих байдужості

- Будь-яка можлива комбінація благ X_A та Y_A може бути показана як відповідна точка A у системі координат X-Y

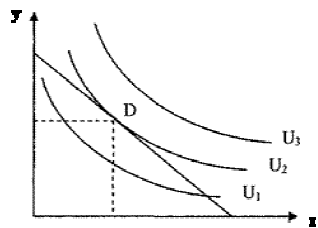

Крива байдужості – це лінія рівної корисності, усі точки якої характеризують набори товарів, які забезпечують споживачу один і той же рівень корисності $U=U_0$

Концепція кривих байдужості

Карта кривих байдужості

- є множиною всіх можливих рівнів корисності (U_1, U_2, U_3) для певного споживача

Стандартна крива байдужості – має вигляд функції Кобба-Дугласа:

$$U = AX^\alpha Y^\beta, \text{ де } \alpha > 0, \beta > 0$$

Концепція кривих байдужості

Гранична норма заміщення

- кількість блага Y, від якої споживач готовий відмовитись в обмін на додаткову одиницю блага X **при незмінному загальному рівні корисності**
- кількість, на яку споживання одного з двох благ повинно бути збільшене (чи зменшене), щоб цілком компенсувати споживачу зменшення (чи збільшення) споживання іншого блага на одну додаткову граничну одиницю

$$MRS_{XY} = \frac{\partial Y}{\partial X} = \lim_{\Delta X \rightarrow 0} \left(-\frac{\Delta Y}{\Delta X} \right) \text{ або } MRS_{XY} = -\frac{\Delta Y}{\Delta X}$$
$$MRS_{XY} = -\frac{MU_X}{MU_Y}$$

Концепція кривих байдужості

Гранична норма заміщення

- може трактуватись як співвідношення граничних корисностей благ
- є додатною величиною
- за абсолютним значенням дорівнює тангенсу кута нахилу кривої байдужості
- в ординалістській теорії гранична норма заміщення виконує ті самі функції, що й гранична корисність у кардиналістській теорії

Концепція кривих байдужості

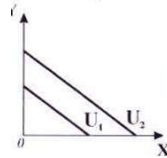
Властивості кривих байдужості:

- криві байдужості мають від'ємний нахил, тому що для збереження корисності зменшення кількості одного товару в наборі має компенсуватись збільшенням кількості іншого
- криві байдужості не перетинаються
- криві байдужості, які лежать далі від початку координат, характеризують набори товарів, що мають вищий рівень корисності
- уздовж кривої байдужості гранична норма заміщення зменшується

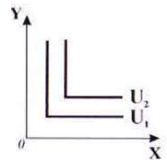
Концепція кривих байдужості

Властивості кривих байдужості:

- Якщо два товари є абсолютними замінниками, гранична норма заміщення є для них сталою величиною, а крива байдужості має вигляд прямої лінії

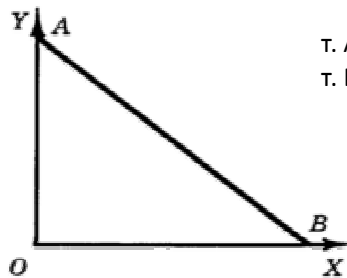

- Якщо товари доповнюють один одного в споживанні, то $MRS = 0$ і крива байдужості має вигляд прямого кута

Бюджетні обмеження

- Бюджетна лінія – геометричне місце точок, які характеризують такий набір товарів X та Y, на придбання яких за цінами P_X та P_Y споживач повністю витрачає свій дохід.

т. А – максимальна кількість Y
т. В – максимальна кількість X

$$A = \frac{Y}{P_Y} \quad B = \frac{X}{P_X}$$

Бюджетні обмеження

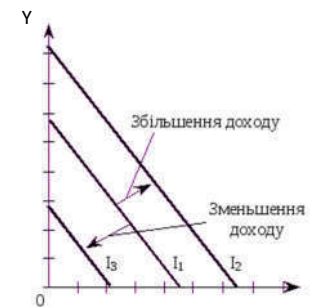
- Множина можливостей споживача (множина наборів товарів, доступних споживачеві) – обмежена його доходами
- Нехай: I – дохід споживача, що повністю витрачається на споживання товарів X та Y, P – ціна товару.

$$P_X \cdot X + P_Y \cdot Y = I$$

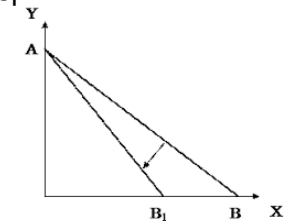
$$Y = \frac{I}{P_Y} - \frac{P_X}{P_Y} \cdot X$$

Бюджетні обмеження

- Якщо дохід зростає / падає при незмінних цінах нахил прямої не змінюється

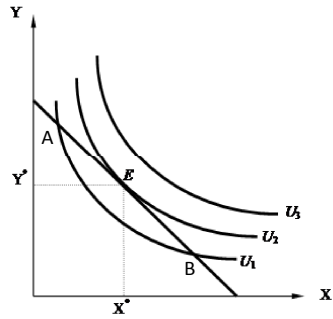

При зміні цін на один товар змінюється нахил бюджетного обмеження:

Можливості споживача

- Суміщення кривих байдужості та лінії бюджетного обмеження дає можливість встановити **оптимум споживача**:

U_3 – недосяжний рівень для споживача, т.А та т.В – досяжні, але не оптимальні набори благ

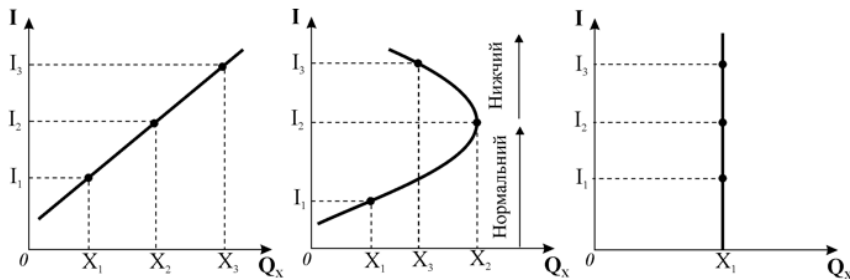
U_2 – максимально досяжна крива байдужості, т.Е – **оптимум споживача** (стан рівноваги споживача)

Гранична норма заміщення у стані рівноваги дорівнює тангенсу кута нахилу бюджетної лінії:

$$MRS_{XY} = \frac{MU_X}{MU_Y} = \frac{P_X}{P_Y} \text{ або } \frac{MU_X}{P_X} = \frac{MU_Y}{P_Y}$$

Аналіз впливу змінних факторів на поведінку споживача

Криві Енгеля

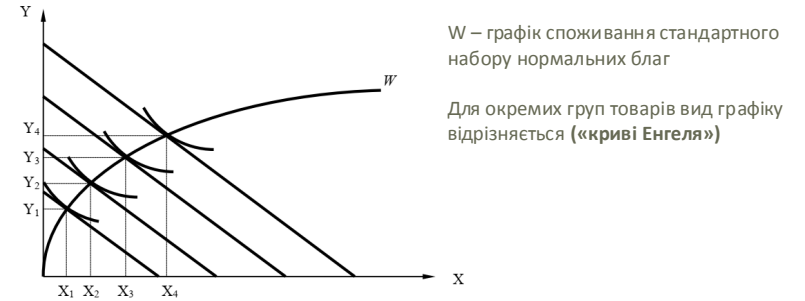
для нормальних благ

для нижчих благ

для нейтральних благ

Аналіз впливу змінних факторів на поведінку споживача

- Крива «дохід-споживання»** (лінія рівня життя) ілюструє, що збільшення доходу споживача означає паралельний рух бюджетної прямої вправо-вгору:

W – графік споживання стандартного набору нормальних благ

Для окремих груп товарів вид графіку відрізняється («криві Енгеля»)

Аналіз впливу змінних факторів на поведінку споживача

- Крива «ціна-споживання»** показує функціональну залежність між обсягом споживання блага та його ціною:
  - вона сполучає всі точки рівноваги споживача, пов'язані зі зміною ціни одного з благ
  - на її основі будується **крива індивідуального попиту**

«P-C»

price-consumption

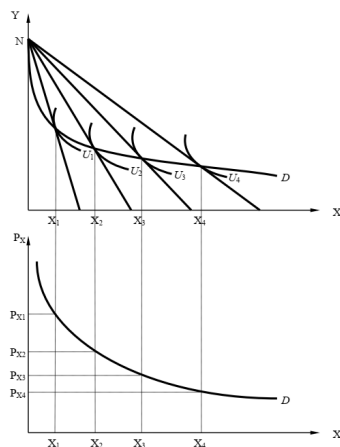
«I-C»

incom-consumption

Аналіз впливу змінних факторів на поведінку споживача

• Крива «ціна-споживання»

- зменшення ціни одного з товарів призводить до збільшення максимальної кількості товару, яку може придбати споживач, і, як наслідок, зміщення одного з кінців бюджетної лінії далі від початку координат
- якщо товари, зображені на кривій байдужості, не є товарами-замінниками, то це викликає збільшення споживання обох товарів
- якщо ж можлива заміна одного товару іншим, то споживання товару, на який знизилася ціна, збільшується, споживання товару-субституту зменшується

Фірма як економічний агент

Підприємництво

- ініціативна діяльність, пов'язана з виробництвом товарів та послуг, яка передбачає використання власних коштів і готовність ризикувати ними **з метою одержання прибутку**

Фірма, підприємство

- економічний агент, що є споживачем факторів виробництва на ринках факторів, виробником продукції та її продавцем на ринках товарів і послуг

Фірма як економічний агент

Основні організаційно-правові форми

- індивідуально-підприємницька фірма
- партнерство
- корпорація

Припущення

- раціональність поведінки
- суверенітет у прийнятті рішень

Економічні проблеми, що стоять перед фірмою

- яку саме продукцію і в якому обсязі виробляти
- які фактори виробництва і в якому обсязі залучати
- які з потрібних факторів виробництва купувати на ринках і які власні ресурси використовувати

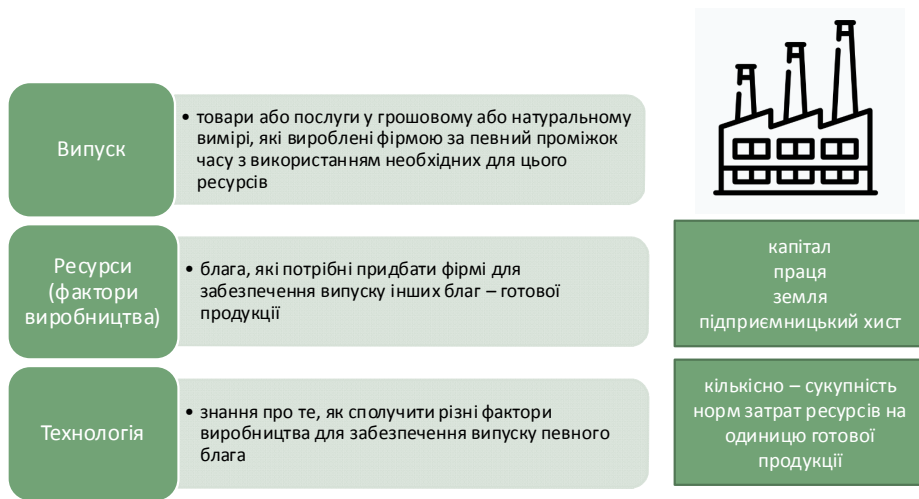
Процес виробництва. Ресурси і випуск

- з точки зору мікроекономіки процес виробництва розглядається суто функціонально:

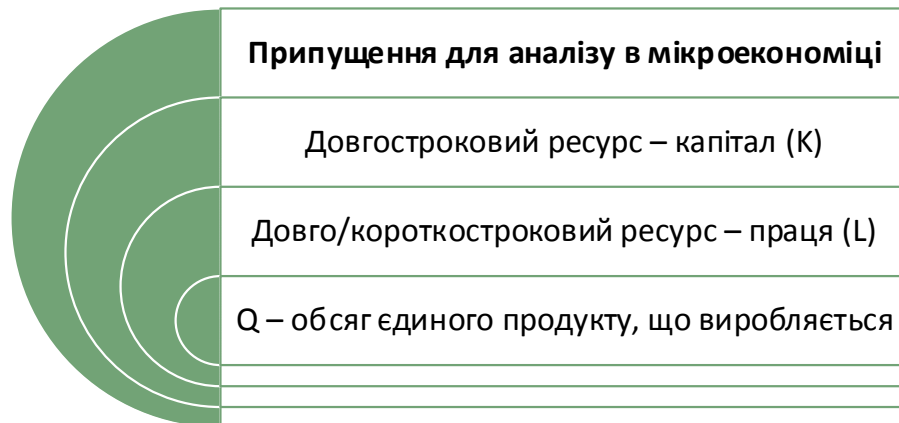
Процес виробництва. Ресурси і випуск

Процес виробництва. Ресурси і випуск

Процес виробництва. Ресурси і випуск

Процес виробництва. Ресурси і випуск

Процес виробництва. Ресурси і випуск

Сукупний продукт змінного фактору виробництва

$$TP_L, TP_K$$

Середній продукт змінного фактору виробництва

- продуктивність праці
- продуктивність капіталу

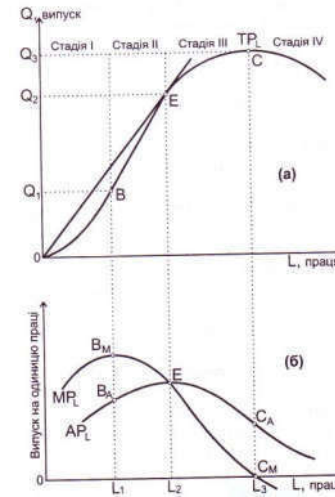
$$AP_L = \frac{TP_L}{L} \quad AP_K = \frac{TP_K}{K}$$

Граничний продукт змінного фактору виробництва

- гранична продуктивність праці
- гранична продуктивність капіталу

$$MP_L = \frac{\Delta TP_L}{\Delta L} \quad MP_K = \frac{\Delta TP_K}{\Delta K}$$

Процес виробництва. Ресурси і випуск

Закон спадної віддачі факторів виробництва (закон спадної продуктивності)

закон, який виражає внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між розширеним використанням одного з факторів виробництва (за незмінності всіх інших) і зростанням продукту, що на певному етапі починає знижуватися

- Стадія I – зростають MP, AP, TP
- Стадія II – зростають AP, TP, спадає MP
- Стадія III – зростає TP, спадають AP, MP
- Стадія IV – спадають всі показники

Перетин кривих MP та AP задає т. E, в якій продуктивність максимальна
т. E – **найефективніше використання ресурсу**

Виробнича функція. Ефект масштабу

Виробнича функція

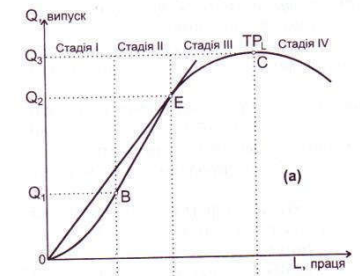
- технологічна залежність між структурою затрат ресурсів (факторів L та K) і максимально можливим випуском продукції Q

$$Q = f(L, K)$$

Показує, який максимальний обсяг випуску Q може бути одержаний при кожному конкретному наборі (L, K) витрачених ресурсів і **незмінній** технології

Виробнича функція. Ефект масштабу

- Залежно від кількості факторів:
  - однофакторна
  - двофакторна
  - багатофакторна

Приклад однофакторної моделі $Q=f(L)$

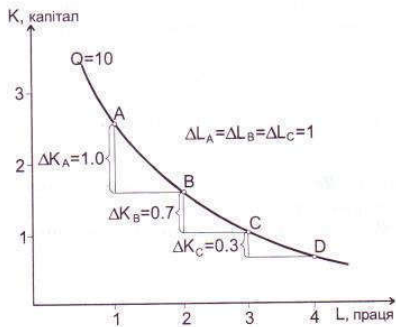
Виробнича функція. Ефект масштабу

- «Виробнича сітка» - таблицна форма двофакторної моделі, де кожна клітина відображає максимальний обсяг випуску, який забезпечується відповідними обсягами факторів:

Робочий час (L), людино-днів за місяць	Витрати капіталу (K), од. за місяць			
	1	2	3	4
1	1	2	3	4
2	2	4	5	10
3	3	5	10	15
4	4	6	13	20
5	5	10	15	22
6	6	12	17	23
7	7	13	19	24
8	8	14	20	25

Виробнича функція. Ефект масштабу

- За допомогою ізоквант виробничої функції ілюструється можливість заміни одного фактора іншим при збереженні незмінного випуску

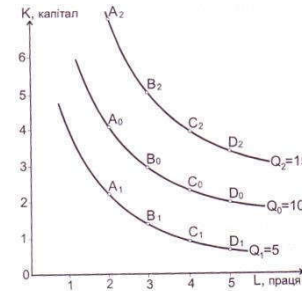

Гранична норма заміщення (MRTS) – обсяг капіталу, який може бути заміщений однією додатковою одиницею праці при збереженні незмінного обсягу випуску

$$MRTS_{LK} = -\frac{\Delta K}{\Delta L} = \frac{MP_L}{MP_K}$$

Виробнича функція. Ефект масштабу

- «Карта ізоквант» - сукупність ізоквант однієї виробничої функції, кожна з яких відповідає певному обсягу випуску продукції:

Ізокванта – крива, що показує можливі комбінації ресурсів (L,K), які дозволяють отримати фіксований обсяг виробництва Q_0

Властивості ізоквант:

- не перетинаються
- опуклі в бік початку координат
- чим далі від початку координат, тим більший обсяг виробництва характеризують

Виробнича функція. Ефект масштабу

Ефект масштабу виробничої функції

- показує як зміниться випуск продукції, коли використання всіх факторів буде пропорційно збільшено

Якщо використання факторів зростає удвічі, а випуск продукції у 2ⁿ разів, говорять, що виробнича функція є **однорідною ступеня n**

- постійний ефект масштабу $n=1$
- зростаючий ефект масштабу $n>1$
- спадний ефект масштабу $n<1$

Виробництво і вартість. Мінімізація вартості

Функція сукупної вартості виробництва

- лінійна функція, що відображає сумарну вартість усіх факторів виробництва

Ізокоста

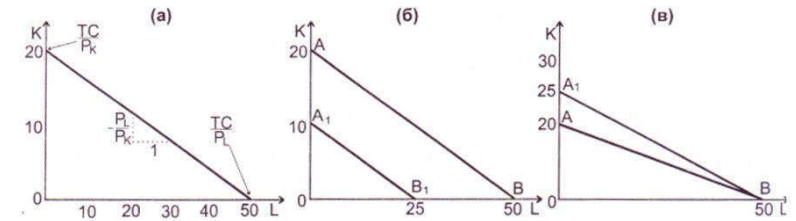
- лінія незмінної вартості

Карта ізокоств

- сукупність ізокоств при різних рівнях сукупної вартості

$$TC = c(L, K) = P_L \cdot L + P_K \cdot K$$

Виробництво і вартість. Мінімізація вартості

ізокоста

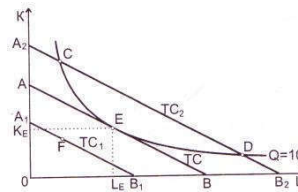
паралельний зсув ізокостви при зменшенні вартості TC

зміна нахилу ізокостви при зменшенні ціни P_K

Нахил ізокостви: $-\frac{P_L}{P_K}$ визначає норму заміщення капіталу однією додатковою одиницею праці при незмінному рівні сукупної вартості

Виробництво і вартість. Мінімізація вартості

Мінімізація вартості - процес досягнення фірмою таких обсягів використання ресурсів, коли вартість набору ресурсів, необхідних для забезпечення певного обсягу випуску продукції, буде найменшою у порівнянні з вартістю всіх інших наборів ресурсів, які забезпечують той самий обсягу випуску

$$P_L \cdot L + P_K \cdot K \rightarrow \min$$

$$Q_0 = F(L, K) \quad L, K \geq 0$$

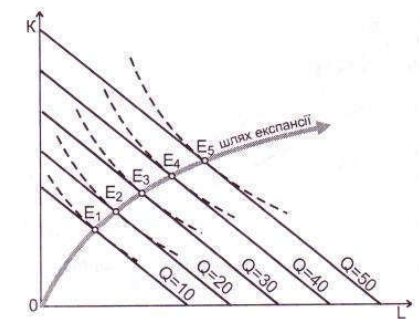
$$MRTS_{LK} = \frac{MP_L}{MP_K} = \frac{P_L}{P_K} \quad \text{або}$$

$$\frac{MP_L}{P_L} = \frac{MP_K}{P_K}$$

Еквімаргінальний принцип/принцип рівності граничних величин

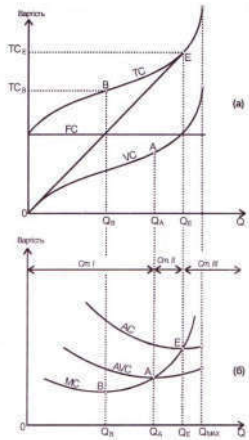
Виробництво і вартість. Мінімізація вартості

Поєднання еквімаргінальних точок в системі координат «праця-капітал» утворює криву ШЛЯХ ЕКСПАНСІЇ у довгостроковому періоді

Виробництво і вартість. Мінімізація вартості

Функція вартості у короткостроковому періоді: $TC = c(Q) = FC + VC(Q)$

FC – фіксована вартість (не залежить від Q)

VC – змінна вартість

AC – середня сукупна вартість $AC = \frac{TC(Q)}{Q}$

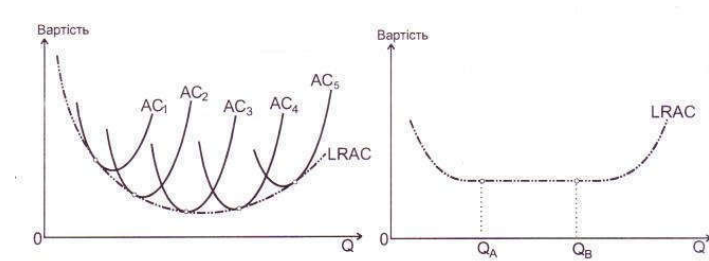
AVC – середня змінна вартість

AFC – середня фіксована вартість

MC – гранична вартість $MC = \frac{\Delta TC}{\Delta Q}$

т. Е (обсяг Q_E) – відповідає ефективному обсягу в короткостроковому періоді з огляду на мінімальну вартість одиниці продукції

Виробництво і вартість. Мінімізація вартості

Крива довгострокової середньої вартості (LRAC) як обвідна короткострокових кривих (AC)

Економія на масштабі (при збільшенні обсягу випуску до Q_A) та витрати на масштабі (обсяг більший за Q_B)

Ринкова структура

Ринкова структура

- умови взаємодії учасників та ціноутворення на ринках

Види ринкової структури:

- повна (досконала) конкуренція
- повна (досконала) монополія
- монополістична конкуренція
- олігополія
- моносонія
- моносонічна конкуренція

Ринкова структура

Характеристики ринкової структури:

1. Частка кожного з учасників у ринковому обсязі попиту та пропозиції
2. Ступінь однорідності продукції на ринку
3. Можливості входження нових фірм на ринок та виходу з ринку
4. Умови взаємодії продавців між собою та покупців між собою, можливість змов учасників
5. Можливості отримання необхідної інформації для визначення поведінки на ринку

Досконала конкуренція

Досконала конкуренція – такий тип ринкової структури, для якого притаманні:

- велика кількість продавців, частка кожного незначна
- стандартна (однорідна) продукція
- неможливість впливу окремого продавця на ринкову ціну
- відсутність нецінової конкуренції
- інформація про ціни, технології та ймовірний прибуток легко доступна, що забезпечує гнучке реагування на зміну ринкових умов
- вільний вхід та вихід з галузі

Досконала конкуренція

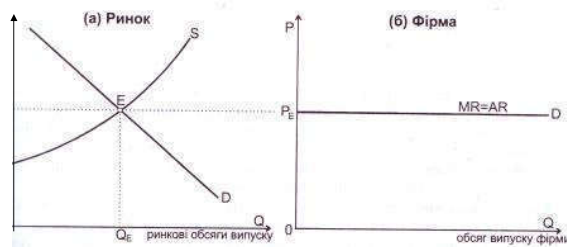
Конкурентна фірма

- фірма, що діє на конкурентному ринку

Галузь

- сукупність фірм, які виробляють близьку за споживчими характеристиками продукцію

Досконала конкуренція

а) Утворення ринкової ціни на конкурентному ринку

б) попит D на продукцію конкурентної фірми – абсолютно еластичний («специфічна крива попиту»)

Досконала конкуренція. Основні параметри

- P – ціна одиниці продукції, стала для всіх виробників
- TR – сукупна виручка, $TR=R(Q)=P*Q$
- AR – середня виручка, або виручка від реалізації одиниці продукції: $AR=TR/Q=P$
- MR – гранична виручка, зміна загальної виручки внаслідок продажу додаткової одиниці продукції:
 $MR=\Delta TR/\Delta Q=dR(Q)/dQ=P$

Досконала конкуренція

- Питання для побудови моделі поведінки виробника:
  - виробляти чи не виробляти продукт?
  - якщо виробляти, то скільки?
  - як прибутки чи збитки принесе це виробництво?

2 інструменти

Сукупний аналіз

(порівняння сукупної виручки та сукупних витрат)

Граничний аналіз

(порівняння граничної виручки та граничних витрат)

Досконала конкуренція. Сукупний аналіз

Виробляти/не виробляти

- Підприємство виробляє продукцію, якщо його збитки будуть меншими, ніж у разі повного припинення виробництва
- якщо $TR > TC$, вирішується завдання максимізації прибутку
- якщо $TC > TR$, вирішується завдання мінімізації збитку

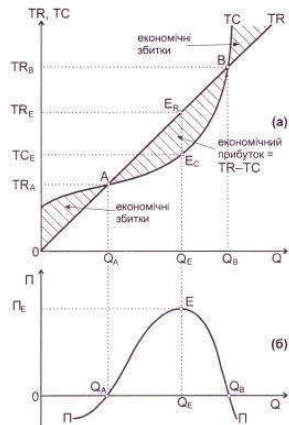
Скільки виробляти

- виробляти потрібно такий обсяг продукції, який максимізує прибутки або мінімізує витрати

Який прибуток/збиток

- економічний прибуток чи збиток фірми дорівнює різниці між сукупною виручкою і сукупними витратами:
  - $\Pi = TR - TC$
  - на відміну від бухгалтерського прибутку оперує економічною вартістю

Досконала конкуренція. Максимізація прибутку

Досконала конкуренція. Граничний аналіз

- доцільно виробляти будь-яку одиницю продукції, гранична виручка від продажу якої перевищує граничні витрати на її виробництво ($MR > MC$)
- доцільно зменшувати виробництво продукції, якщо гранична виручка від продажу менше граничних витрат на її виробництво ($MR < MC$)
- рівновага виробництва досягається тоді, коли гранична виручка зрівняється з граничними витратами:

$$MR = MC$$
- це умова максимізації прибутку

Досконала конкуренція. Рівновага

- Умова короткострокової конкурентної рівноваги:
  - характеризуються такими ціною та обсягом, що на ринку відсутні тенденції до їхньої зміни (за інших рівних умов)
  - обсяги ринкового попиту і пропозиції співпадають
  - ринкові ціна попиту і пропозиції співпадають
  - кожна фірма виробляє такий обсяг продукції, який дозволяє їй максимізувати прибуток
- Умова довгострокової конкурентної рівноваги:
  - пошук такого обсягу випуску, коли довгострокова середня вартість LRAC буде мінімальною
  - $P = \min LRAC = LRMC$

Монополія

Основні риси монополій:

- один продавець – чистим або абсолютним монополістом є галузь, яка складається з однієї фірми
- відсутність замінників – продукт даної фірми є унікальним, покупець не має ніяких альтернатив
- диктат цін
- блокування вступу у галузь (через економічні, технічні, юридичні бар'єри, в т.ч. легальні: патенти, ліцензії)

Монополія

Монополія – це ситуація, за якою число продавців стає настільки малим, що кожний продавець уже в змозі впливати на загальний обсяг продукції, отже і на ціну продукту, що продається

- Шляхи досягнення монополістичного становища:
  - на основі постійного підвищення ефективності господарювання, що забезпечує стійку конкурентну перевагу
  - внаслідок централізації виробництва, тобто його укрупнення внаслідок об'єднання декількох фірм
  - на основі диференціації продукту

Монополія

Види монополій:

- **Чиста** - така монополія, коли на ринку існує єдиний продавець товару, в якого відсутні субститути
- **Закрита** - захищена від конкуренції за допомогою правових норм
- **Відкрита** – протягом певного часу стає єдиним постачальником, не маючи імунітету проти фірм-конкурентів
- **Природна** – галузь, в якій довгострокові середні витрати досягають мінімуму лише тоді, коли одна фірма обслуговує весь ринок

Монополія

Відмінності між конкуренцією та монополією:

- Для конкурентної фірми крива попиту має абсолютно еластичний характер (пряма лінія), а для монополіста – спадний характер
- Спадний характер кривої попиту означає, що виробник не зможе продати більше продукції без зниження ціни на неї. Проте він буде змушений знизити ціну не тільки на додаткову одиницю продукції, а і на весь обсяг продаж
- Для монополіста гранична виручка від продажу завжди менша ціни продукту
- Монополіст максимізує прибуток при обсягах виробництва менших, ніж це могло бути на конкурентному ринку. Він реалізує продукцію за цінами, що перевищують середні витрати, і отримує економічний прибуток.

Монополістична конкуренція

Риси монополістичної конкуренції

- 1. На ринку діє відносно значна кількість продавців:
  - не надто велика, щоб не було абсолютно еластичного попиту
  - не надто мала: кожен виробник має мати обмежену частку ринку та обмежені можливості впливати на ціну та обсяг
  - кількість продавців на ринку має бути значною з тим, щоб уникнути таємних угод або деструктивних дій

Монополія

Наслідки монополії для суспільства:

- Обсяг виробництва, який забезпечує максимальний прибуток менший, ніж в умовах досконалої конкуренції. В умовах монополії економічні ресурси використовуються неефективно і скорочується пропозиція товарів.
- Будучи єдиним виробником, монополіст не прагне до зниження витрат виробництва - монополізм виступає бар'єром на шляху впровадження нових технологій.
- Значні фінансові ресурси, які виступають у ролі бар'єру, з тим, щоб не допустити в галузь фірм-конкурентів.

Монополістична конкуренція

Риси монополістичної конкуренції

- 2. Товари, що пропонуються на ринку, є досить диференційованими за рахунок факторів:
  - якість продукції
  - поглиблення післяпродажного обслуговування
  - оптимальні місця продажу
  - стимулювання збуту

Монополістична конкуренція

Риси монополістичної конкуренції

- 3. Обмежена можливість впливу на ціну
- 4. Легкий вступ в галузь
- 5. Крива попиту для окремої фірми має спадний характер, вона є еластичною до певної межі
  - залежить від кількості конкурентів (чим більше, тим еластичніша)
  - залежить від ступеня диференціації товарів (чим менша, тим еластичніша)

Олігополія

Олігополія — структура ринку, при якій в одній галузі домінує невелика кількість конкуруючих фірм, при цьому хоча б одна або дві з них, виробляють значну долю продукції даної галузі, а поява нових продавців ускладнена чи неможлива

- Головна риса - кількість фірм така мала відносно розмірів ринку, що кожна з фірм-олігополістів визнає тісний взаємозв'язок одна з одною.
- Олігополіст отримує граничний виторг, установлюючи вищу ціну, залежно від реакції фірм-конкурентів.
- Якщо їхня реакція не буде передбачена, то олігополіст не одержить граничного виторгу

Монополістична конкуренція

Риси монополістичної конкуренції

- 6. У короткостроковому періоді фірми обирають ціну і обсяг продукції, який максимізує прибуток або мінімізує збитки за правилом рівності граничного доходу і граничних витрат

Олігополія

Риси олігополії

- 1. відносно мала кількість фірм;
- 2. різні за проникністю бар'єри, які перешкоджають входу в галузь нових фірм;
- 3. продукція є однорідною (наприклад, алюміній чи сталь) або диференційованою (автомобілі чи напої);
- 4. контроль над цінами;
- 5. взаємозалежність між усіма фірмами-олігополістами.

Завдання для самостійного опрацювання

Визначте, які з тверджень є позитивними, а які – нормативними:

1. Нормування продажу бензину - це політика, внаслідок якої рівень життя більшості людей радше погіршується, аніж поліпшується	
2. Торік інфляція суттєво знизила добробут населення, і урядова політика повинна бути спрямована на зниження її рівня	
3. Якщо Україна введе квоти на імпорتنі автомобілі, то їхня ціна для громадян України зросте	
4. Уряд повинен підвищити рівень митних тарифів, щоб захистити вітчизняного виробника від іноземної конкуренції	
5. Уряд повинен надавати матеріальну допомогу бідним	
6. Бюджетний дефіцит слід зменшити за рахунок вищих податків і нижчих урядових видатків	
7. Війна в Іраку спричинила зростання цін світового ринку на нафту, що призвело до скорочення споживання бензину	
8. Зростання витрат виробництва за інших рівних умов призводить до зменшення прибутку фірми	
9. Якщо доходи споживачів зростуть, попит на абсолютну більшість товарів також зросте	
10. Зростання попиту споживачів на комп'ютери за інших рівних умов призведе до підвищення цін на них	
11. Люди з низьким рівнем доходів не повинні сплачувати податки	
12. За минулий місяць загальний рівень цін зріс на 2%	
13. Рівень доходів на душу населення у США вищий, ніж в Україні	
14. Американці більш щасливі, ніж українці	
15. Оскільки паління шкідливе для здоров'я, уряд повинен підвищити акцизний податок на продаж тютюнових виробів, що буде сприяти зменшенню кількості курців	
16. Якщо Україна підвищить митні тарифи на імпорتنі товари, вони подорожчають для українських споживачів	

Які з цих тверджень правильні/неправильні

До теми 1

1. Модель – ідеальний засіб виконання гіпотези «за інших рівних умов»	
2. Метою економічної теорії є підготовка рекомендацій щодо економічної політики уряду	
3. Мікроекономіка вивчає малі економічні об'єкти та їх взаємодію	
4. Макроекономіка концентрує увагу на вивченні агрегованих показників економіки	
5. Люди та їх взаємодія у процесі виробництва та розподілу благ – основний об'єкт економічної теорії	
6. Економіка використовує ресурси ефективно, якщо є змога збільшити виробництво усіх видів благ	
7. Економіка використовує ресурси ефективно, якщо є змога збільшити виробництво деяких видів благ без зменшення виробництва всіх інших	
8. Якщо збільшення виробництва будь-якого блага обумовлює обов'язкове зменшення виробництва хоча б одного іншого, то економіка використовує ресурси ефективно	
9. Альтернативна вартість одного блага відносно іншого показує зменшення виробництва першого блага внаслідок збільшення виробництва другого на одиницю	
10. Альтернативна вартість збігається з нахилом кривої трансформації виробничих можливостей	
11. Нахил кривої трансформації виробничих можливостей до горизонтальної осі є мірою альтернативної вартості блага, виробництво якого відображається на осі У, до блага, виробництво якого відображається на осі Х	
12. Нахил кривої трансформації виробничих можливостей до вертикальної осі є мірою альтернативної вартості блага, виробництво якого відображається на осі У, до блага, виробництво якого відображається на осі Х	
13. Нахил до вертикальної осі кривої трансформації виробничих можливостей є мірою альтернативної вартості блага, виробництво якого відображається на осі Х, до блага, виробництво якого відображається на осі У	

До теми 2

1. Точка одиничної еластичності на лінійній кривій попиту розмежовує два її від-різки - еластичного та нееластичного попиту.	
2. Обсяг виторгу продавця змінюється в залежності від величини коефіцієнта цінової еластичності попиту на даний товар.	
3. Попит на предмети розкоші є більш еластичним, ніж на товари першої необ-хідності.	
4. Обсяг продажу товарів першої необхідності значно зростає, якщо ціни на них знизяться.	
5. Якщо зі зміною ціни на 1% обсяг попиту на товар змінюється на 5%, це озна-чає, що попит на цей товар є нееластичним.	
6. Якщо з підвищенням ціни товару виторг від його реалізації зростає, це озна-чає, що попит на цей товар є еластичним.	
7. Для всіх точок лінійної кривої попиту коефіцієнт цінової еластичності є вели-чиною сталою.	
8. Чим більше замінників має товар, тим більш еластичним є попит на нього.	
9. Якщо зі зниженням ціни товару обсяг його продажу не зміниться, це означає, що попит на цей товар є абсолютно еластичним.	
10. Найкоротший ринковий період - це проміжок часу, протягом якого за будь-якої зміни ціни товару неможливі жодні зміни у попиті чи пропонуванні.	
11. Позитивне значення коефіцієнта перехресної еластичності попиту означає, що аналізовані товари є субститутами.	
12. Показник перехресної еластичності визначається тільки для попиту, його ви-значення для пропонування не має сенсу.	
13. Чим меншу частку свого доходу споживач витрачає на певний товар, тим більш еластичним є попит на нього.	
14. Визначальним чинником цінової еластичності пропонування є наявність у то-вару близьких і досконалих замінників.	
15. З підвищенням цін на ювелірні вироби сукупний виторг фірм-виробників зрос-тає.	
16. У всіх точках лінійної кривої пропонування коефіцієнт цінової еластичності є величиною сталою.	
17. Показники перехресної еластичності попиту та еластичності попиту за дохо-дом визначають процентну зміну попиту на товар, спричинену впливом відпо-відних нецінових чинників попиту.	
18. Еластичність пропонування у довгостроковому періоді є значно вищою, ніж у короткостроковому; для еластичності попиту часовий період не має значення.	
19. Законодавче визначення платника податку не чинить жодного впливу на еко-номічний розподіл податкового тягаря між покупцями і продавцями.	
20. Економічний розподіл податкового тягаря між покупцями і продавцями визна-чається відносною еластичністю попиту і пропонування.	

До теми 4

1. Якщо гранична корисність кожної наступної одиниці блага зменшується, то і його сукупна корисність також зменшується.	
2. Якщо ви купуєте більше якогось товару, то гранична корисність кожної наступної його одиниці зростає.	
3. Криві байдужості ніколи не перетинаються.	
4. Сукупна корисність від споживання блага зростає в міру збільшення його споживання і досягає максимуму у точці повного насичення потреби.	
5. Гранична корисність - це зміна сукупної корисності, спричинена зміною споживання даного блага на одиницю.	
6. Крива байдужості - це крива однакової корисності.	
7. Карта байдужості - це сукупність кривих байдужості, кожна з яких представляє інший рівень корисності.	
8. Кожна точка на кривій байдужості визначає різну комбінацію двох благ.	
9. Споживач завжди віддає перевагу набору, в якому більша кількість товарів.	
10. Припущення щодо уподобань стосуються тільки однієї особи, колективні уподобання, як правило, не співпадають.	
11. Якщо товари є абсолютними заміниками, то крива байдужості має вигляд 1, - подібної кривої.	
12. Криві байдужості для абсолютної більшості благ є спадними і опуклими до початку координат.	
13. Закон спадної граничної норми заміни благ є проявом закону спадної граничної корисності.	
14. Форма і нахил кривої байдужості відображають уподобання споживача.	
15. Кожна вища крива на карті байдужості відповідає вищому рівню корисності.	

До теми 5

1 Основними організаційно-правовими формами ділових підприємств є індивідуальна фірма, партнерство та корпорація.	
2 Всі технологічно ефективні способи виробництва є економічно ефективними.	
3 Всі економічно ефективні способи виробництва водночас є і технологічно ефективними.	
4 Виробнича функція визначає будь-який обсяг випуску для певних комбінацій вхідних ресурсів.	
5 Теорія факторів виробництва виходить з того, що кожен фактор має власну продуктивність і створює відповідну частку продукту, отже, і доходу його власника.	
6 Закон спадної віддачі діє виключно у короткостроковому періоді.	
7 Виробнича функція дозволяє визначити технологічно ефективний спосіб виробництва заданого обсягу продукції.	
8 Зі зміною цін ресурсів економічно ефективний спосіб виробництва може стати неефективним.	
9 Мікроекономіка розглядає всі витрати виробництва як альтернативні.	
10 Економічні витрати включають зовнішні і внутрішні витрати.	
11 Економічні витрати включають явні і неявні витрати.	
12 Економічний прибуток відрізняється від бухгалтерського прибутку на величину неявних витрат.	
13 Неявні витрати завжди дорівнюють нормальному прибутку.	
14 Економічний прибуток обчислюється як різниця між сукупним виторгом і явними витратами, а бухгалтерський - як різниця між сукупним виторгом і сумою явних і неявних витрат.	

Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Предмет і методологія мікроекономіки.
2. Мікроекономічні моделі.
3. Корисність в економічній теорії та проблеми її виміру. Сукупна та гранична корисність. Функція корисності.
4. Закон спадної граничної корисності блага. Процес споживання та динаміка зміни сукупної та граничної корисності.
5. Рівновага споживача з кардиналістських позицій. Модель споживання набору благ. Другий закон Госсена.
6. Вибір споживача з ординалістських позицій. Вподобання та привабливість, вподобання та вибір.
7. Криві байдужості, їх властивості. Гранична норма заміщення благ.
8. Бюджетна лінія. Поняття “нахилу бюджетної лінії”. Вплив зміни доходу споживача на розміщення бюджетної лінії та процес споживання.
9. Оптимум споживача з ординалістських позицій як модель раціонального споживчого вибору. Різні випадки досягнення рівноваги: кутова і внутрішня.
10. Реакція споживача на зміну його доходу. Лінія “дохід - споживання”. Нахил лінії як свідчення становлення споживача до благ. Крива Енгеля.
11. Реакція споживача на зміну цін товарів. Лінія “ціна - споживання”. Траєкторія розвитку споживання як результат зниження цін.
12. Ефект заміщення та ефект доходу. Графічне відображення. Одно- та різноспрямований вплив ефектів (за Слуцьким, за Хіксом). Парадокс Гіффена.
13. Попит і закон попиту. Функції попиту. Пояснення закону попиту базовими положеннями теорії поведінки споживача.
14. Пропозиція і закон пропозиції. Функція пропозиції. Аналіз змін пропозиції та обсягу пропозиції.
15. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага. Сталість і динамічність ринкової рівноваги.
16. Поняття про надлишок споживача і надлишок виробника.
17. Еластичність попиту і пропозиції. Графічне відображення еластичності. Розрахунок коефіцієнта прямої еластичності. Види еластичності.
18. Взаємозв'язок між ціною і валовим виторгом (доходом) за різної еластичності.
19. Підприємство як суб'єкт ринку та виробничо – ринкова система. Поняття оптимального та рівноважного станів підприємства.
20. Параметри підприємства як мікроекономічної моделі. Сукупний, середній та граничний продукт. Сукупні, середні та граничні витрати.
21. Частинна варіація факторів виробництва. Виробнича функція з одним змінним фактором. Правило спадної віддачі змінного фактора виробництва.

22. Виробнича функція з двома змінними факторами. Ізокванта. Гранична норма технологічного заміщення.

23. Пропорційна варіація факторів виробництва. Постійна (стала), спадна та зростаюча віддача від масштабу. Причини позитивного та негативного ефекту від масштабу.

24. Оптимум виробника. Вибір комбінації виробничих факторів за критерієм мінімізації витрат чи максимізації випуску. Ізокоста.

25. Поняття витрат виробництва та їх класифікація (види). Типовий характер зміни витрат за короткостроковий період.

26. Витрати в довгостроковому періоді. Криві довготривалих витрат, їх види. Концепція мінімального ефективного розміру підприємства.

27. Модель ринку досконалої конкуренції та її характеристики. Ринкова поведінка підприємства в короткостроковому періоді. Визначення оптимальних обсягів випуску: два підходи.

28. Довгострокова рівновага фірми на ринку досконалої конкуренції. Графічне відображення.

29. Модель "чистої монополії" та її характеристики. Монопольний ринок у короткостроковому періоді. Крива попиту монополіста та вибір ним ціни і обсягу виробництва.

30. Вибір фірмою-монополістом ціни й обсягу виробництва у довгостроковому періоді. Вплив цінової еластичності попиту на поведінку монополіста.

31. Основні ознаки олігополістичного ринку. Поведінка фірми щодо ціни та випуску на олігополістичному ринку.

32. Ефективність олігополії. Суспільна оцінка олігополістичного ринку.

33. Ринок монополістичної конкуренції та його ознаки. Визначення ціни та обсягів виробництва при монополістичній конкуренції.

34. Монополістична конкуренція та ефективність. Суспільна ціна монополістичної конкуренції.

35. Нецінова конкуренція. Суть та передумови розвитку нецінової монополістичної конкуренції.

36. Похідний попит на фактори виробництва. Взаємозв'язок ринків продукту та факторів виробництва. Виробнича функція, витрати виробництва та попит на ресурси.

37. Утворення похідного попиту на ресурс на ринках досконалої та монополістичної конкуренції в короткостроковому періоді.

38. Попит на ресурси у довгостроковому періоді. Правило мінімізації витрат та максимізації прибутку.

39. Зміни у попиті на ресурс. Еластичність попиту на ресурс виробництва.

40. Попит на працю для окремої фірми в умовах ринку досконалої конкуренції.

41. Галузевий попит на працю в умовах ринку досконалої конкуренції.
42. Пропозиція праці на досконало конкурентному ринку праці. Стан рівноваги конкурентного ринку праці.
43. Ринок праці в умовах недосконалої конкуренції.
44. Капітал як фактор виробництва. Форми капіталу. Сучасні визначення капіталу.
45. Ринок капітальних активів. Поняття дисконтованої величини.
46. Показники теперішньої та майбутньої вартості (цінності) у прийнятті інвестиційних рішень.
47. Ринок землі і рентні відносини. Рента.
48. Рівновага в економіці обміну. Парето – ефективний розподіл.
49. Ефективність у виробничій сфері.
50. Часткова та загальна рівновага конкурентних ринків за Вальрасом.

Список рекомендованої літератури

1. Мікроекономіка: Навч. посібник / Н. М. Каменева, М. В. Косич, О. Ю. Александрова та ін. - Харків: УкрДУЗТ, 2022. - 305 с.
2. Гронтковська, Г. Е. Мікроекономіка. Практикум: навч. посібник для студ. ВНЗ. Реком. МОНУ / Г. Е. Гронтковська, А. Ф. Косік. – 3-те вид., перероб. та доп. – К : ЦУЛ, 2021. – 418 с.
3. Горобчук, Т. Т. Мікроекономіка : Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчально-методичний посібник для студентів ВНЗ / Т. Т. Горобчук. – Київ : ЦУЛ, 2002. – 236 с.
4. Задоя, А. О. Мікроекономіка : Курс лекцій / А. О. Задоя. – Київ : Знання, 2000. – 176 с.
5. Ястремський, О. Основи мікроекономіки : Підручник – Рек.Вченою радою Нац. університету "Києво-Могилянська академія" / О. Ястремський, О. Гриценко. – К : Знання, 1998. – 673 с. – (Вища освіта XXI століття).
6. Кириленко, В. І. Мікроекономіка : Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей ВУЗів / В. І. Кириленко. – Київ : Таксон, 1998. – 334 с.

Навчально-методичне видання

Мікроекономіка: Опорний конспект та методичні рекомендації до організації самостійної роботи з дисципліни «Мікроекономіка» для здобувачів спеціальностей 051 «Економіка», 015 «Професійна освіта. Економіка» та галузі знань 07 Управління та адміністрування

Укладач: Нестерова С.В.

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>